

A MAI NÉMET ÉLET

Németországban utazni ma annyi, mint olyan kedvező körülmények között megfigyelni egy eszme közvetlen hatását, egy hatalmas ország átalakulását, mint aminő kedvező körülmények között ez, még eddig, soha lehetséges nem volt. Hiszen a máról-holnapra hozott és máról-holnapra végrehajtott rendelkezések még akkor is letagadhatatlanná tennék, hogy a nemzeti szocializmusban a német nép belső forradalmával állunk szemben, ha ezt a nemzeti szocializmus egyáltalán tagadná. Ámde nem is tagadja. Ellenkezően, minden eszközt megragadva hirdeti, hogy a német nép, a német élet átformálásáról van szó, a jövő német nép, a jövő német élet érdekében. Az utas tehát, aki a birodalomban őgyeleg, a forradalom területén őgyeleg, azonban ebből ránézve épp oly kevés hátrány származhatik, mintha egy előkelő svájci szálló teraszán nézné a naplementét. A birodalmat járó utas a rend, a fegyelem, a pontosság országában utazik és ugyanakkor, amikor bántódása még véletlenül sem eshet, számos alkalma van az eszme hatását az életre, tehát sajátmagára is, megfigyelni, tekintve, hogy ottlétének ideje, szükségképpen, ennek az életnek a részesévé teszi.

Németországban ma élni viszont annyi, mint megállapítani: mi a különbség a tehetséges, nyugodt, tervszerű intézkedések és a tervszerűtlen handa-bandázás között.

Nem célom, hogy útikönyvet írjak, de egyet-mást mégis meg kell említeni. A villámgyors, pontos vonatok, a legkisebb városban is tiszta, központi fűtéses szállodák, éttermek, kávéházak, a szakszerű vámvizsgálat sohasem tolakodó keresztülvitele, a tükörsima autóutak, valósággal dédelgetik az utast; még pedig nem úgy, hogy ilyen vagy olyan udvariasak lennének, — ami általában szokás, de amivel a tájékozatlanon, ritkán van segítve, — hanem úgy, hogy pontosak és félreérthetetlenek. A már meglévő vasúti jeggyel, minden további láttamozás és tanakodás nélkül, annyiszor lehet felszállni, leszállni és átszállni, ahányszor jól esik, oda lehet felszállani, ahová jólesik. Akár autóbuszra, akár villámvonatra, akár magasabb kocsi osztályra, legfeljebb, minden büntetés nélkül, némi többletet kell fizetni a kalauznak. A szállásnál tökéletesen mindegy: elsőrangú szállodába megy-e az ember, vagy harmadrendűbe, mert a szoba mindig tiszta, az ágynemű mindig friss és az ár mindig szabott. Ugyan így az étkezésnél: a legnagyobb nyugalommal térhet be a vándor a legsötétebbnek kinéző vendéglőbe is, ott is jó, bőséges, szabott árú és főként friss ennivalót fog kapni, éppúgy, mint a legnagyobb éttermekben. A telefon-automaták nem tartják meg a hatost, a bélyegautomaták kiadják a bélyeget, a cigarettaautomaták nem lopják el a cigarettát és nem fordul elő, még egy kis, sport versenyen sem, hogy valaki, jegyét

megváltva, helyén egy kötekedő frátert találjon, mint az általában szokás. Aminek hétkor kell kezdődni, az hétkor kezdődik, aminek nyolckor kell indulni, az nyolckor indul, aminek tizenegykor kell végződni, az tizenegykor végződik, aminek tizenkettőkor kell érkezni, az nem érkezik tizenkét óra helyett tizenkettő tízkor sem. Az utas jön-megy, felszáll, leszáll, átszáll, beszáll, alszik és étkezik és, a határvizsgálaton kívül, soha senkivel sem találkozik, aki megkérdezné, vagy csak érdeklődne is, mit keres ott, ahol éppen van, vagy hogy miért van ott. Düledező tyúkólak, reszkető fészerek nincsenek fényképezési tilalom alá vonva; és beleértve a legkülönbözőbb helyeket, vígan fotografálhat az utas, ha kedve tartja.

Darab időbe telik, amíg az utas a pontosan megszervezett kényelem feletti elragadtatásából felocsúdva, arra tud gondolni, hogy az, — egy-két teljesen az idegent érintő ponton kívül (mint a példátlan vasúti kedvezmény stb.) — tulajdonképpen a német élet egy része és azt jelenti, hogy a német ember, szükségképpen, kényelmesen, jól és megbízhatóan él. Ebből azután már önként következik, hogy az amúgy is híres német rendet, a nemzeti szocializmus fejlesztette ilyen tökéletessé, fő elvének: a nép érdekeinek, a szemmel tartásával. Csakugyan. A pontosság és kényelem elsősorban a német érdekeket védi és végeredményben azt célozza, hogy a dolgozó ember ne mérgeződjék olyan fölös vesződéssel, amely őt munkájától elvonja és közlekedését, napi életét, vagy szabad idejét megnehezíti.

Mert a német ember első feladata ezidő szerint a munka. Nem hiszem, hogy volna még egy ország a világon, Németországon kívül, ahol annyit dolgoznának, mint ott és még hozzá annyi lelkesedéssel, mint ott. A hivatalokban, minisztériumokban, vállalatoknál reggeltől késő estig mindig lehet felelős személyt találni és nem ritka az olyan hivatal, amelyben a munka nyáron, reggel hétkor kezdődik.

Dolgozik a kicsi, dolgozik a nagy, dolgozik a fiatal, középkorú, alacsony rangú és magas állású, párttag és néptárs, lankadatlanul, kitartással, megállás nélkül. Mert a munkához, nemcsak joga van mindenkinek, de a munka mindenkinek kötelessége is. Ez a legfeltűnőbb ismertető jele ma Németországnak; mondhatnánk kivételnélküli szabály. Mindenkire érvényes, senki sem vonhatja ki magát alóla. Ha megteszi, vét a nép érdeke ellen, tehát pórul jár. Megjegyzendő, hogy ez ritkán történik. Mert senkit sem kényszerítenek olyan helyre, amely neki nem felel meg és, ha tehetsége van, mindenki oda mehet, ahová akar. Ám a kettős, vagy hármas állás; nyugdíj és fizetés; jutalék és kegydíj, valamint a többi hasonló vívmány, teljességgel ismeretlen. Németországban csupán egy helyről lehet fizetést, vagy nyugdíjat húzni. Vagy, vagy. Dupla állás: megesik. Dupla fizetés soha. Mindent összevetve, a mai német ember életének legfőbb célja: a munka; minden, ami azonkívül van, alárendelt és mellékes.

Bármilyen mellékes és bármilyen alárendelt is, az élet színeit a mellékes dolgok adják, lévén még a legegyszerűbb ember is sokrétű, még akkor is, ha erről saját magának sejtelve sincs. A sokrétűség és ennek változatai adják

végeredményben az életet, melynek részese voltam és amelyet megpróbálok alábbiakban ismertetni. Persze eszem ágában sincs, tett megfigyeléseimet általánosítani. Ám mert személyes tapasztalatok, úgy gondolom, nem nélkülözhetők és hasznukat veszi az, aki a mai német élet iránt érdeklődik.

*

A hivatalokban, a vezetők fiatalok. Fiatalok, fürgék, tehetségesek és — családapák. Íme V. úr, kormányzóelnök, (Regierungspräsident) harminchét éves. Festeget, bélyeget gyűjt, két kis szőke gyereket állandóan fotografálja. Boldogan mutatja a képeket. „Meg kell érteni az idők szavát”, mondja, „idősebb embereket amúgy sem lehet meggyőzni”. Lám, az öreg hivatalnokok úgy viselkednek, mint régen. Ha a paraszttól goromba levelet kapnak, megsértődnek, feljelentéssel fenyegetőznek. Minek ez? A paraszt is német, a paraszt is testvér. Be kell hívni a parasztot és megmagyarázni neki az ügyet. Alaposan, nem baj, ha gorombán. És megkérdezni, ha nem érti a rendelkezést, mi a fenének gorombáskodik? Türelem és megértés kell a hivatalnokoskodáshoz. De türelme és megértése csak a fiatalságnak van, amely előítéletektől mentes, erős és a népben hívő. Ezt öregnek soha sem lehet megmagyarázni”. Csupa tetterő, szétrobbanó tenniakarás, a nagy darab szőke férfi. Amikor helyettese, ötven év körüli úr, éjszaka egy óra tájt távozik, nevetve fordul hozzám. „Látja, az öreg hazamegy. Aludni kell neki. Hát csak aludjon. Szép álmokat!”

*

Túlzott munka. Egy vidéki szerkesztő serényen vagdossa ki a cikkeket abból a lapból, amelyet ő maga csinált. Mikor erre figyelmeztetem, maga is elmosolyodik. Megvakarja a fejét: „Nem árt, ha megvan”, — mondja némi tűnődés után és serényen vagdos tovább.

*

Az egyik város ódon városházában hatalmas, modern földgömb. A földgömb kétezer márkába került és, mint mondják, a kormány ajánlotta, hogy efféle földgömböt, minden város szerezzon be, ha teheti. A városháza portása legott magyarázni kezdi rajta: mekkora Németország és mekkora Anglia, És mekkora: az angol gyarmatok területe. Propaganda, hej, propaganda!

*

Német köszöntés. Rendőrök, SA, SS emberek, hivatalnokok mindenütt ezzel köszönnek. Ám általános használata vidékenként változó. Kelet Poroszországban, Pomerániában általános. Hamburgban már nem, Brémában

sem, Kölnben sem. A Saarvidéken: ismét, Közép-Németországban, Bajorországban, alig. Idegenre egyébként nem vonatkozik. Sőt, sok helyen, mosolyognak, ha idegen használja.

*

Az érintkezés egyébként nagyon barátságos. A nemzeti szocialisták között pedig, különösen az. Jól eső és kedves látvány, amikor a magasrangú hivatalnok, sofőrjével, aki az ajtó kinyitásától kezdve, mindenben szolgálatára áll, búcsúzáskor kezet fog, vagy vidéki úton, vele együtt ebédel. Az ilyesmi elterjed és bizonyára közrejátszik abban, hogy az emberek barátságosak és udvariasak egymással.

*

Ismerősömmel, N. úrral roppant előkelő helyen vacsorázom. A másik asztalnál elegáns lány, elegáns úrral. Kaviárt esznek. Jégtömbön nyugszik a kaviár és a jégtömb alulról ravaszul, ki van világítva. Pezsgőt isznak hozzá. A lány ránéz N. úrra, N. úr a lányra. A lány N. úr vállalatánál gépíró, N. úr nem köszön, elegáns lány nem köszön. Minek zavarni egymást?

*

Már hetek óta csavarogtam a birodalomban és még senki sem kérdezte meg, mit akarok? Sem nappal, sem éjjel. Egy éjjel kis, határmenti városba érkezem. A szállodás fiú cekkeremet biciklin tolja maga előtt. Nehogy szem elől tévesszem, utána kocogok az úttesten. Egyszer csak rendőr tűnik fel. No, talán, most! Csakugyan! „Hallja”, mondja a rendőr — „az még sem illik, hogy maga az úttesten megy”. „Az ám, mondom, és ha eltévedek?” „Aha” mondja a rendőr, „az más. De azért csak menjen fel a járdára”.

*

Városba érkezem, ahol tudomásom szerint, egyik barátom szolgál. Este lévén, tanakodom, hogyan találhatnám meg. Míg ezen tűnődöm, a kávéház előtt egyenruhás férfi megy el, akit a sötétségben, barátom csapatteste tagjának nézek. Legott kiugrom, de amikor már megszólítom, látom, hogy egész más csapat tagja. Érthetően zavart magyarázatomat, közbeszólás nélkül hallgatja, azután a címemet kéri: meglátja. Másnap délre, a sok szaladgálás közben, az egész ügy kimegy a fejből. Ám alig érek a szobámba, szól a telefon. Mikor a telefonáló személyét megtudom, elképedek a meglepetéstől. Igen, ő, a tegnapi vadidegen katona. Egész délelőtt hajszolta a barátomat, telefonon, a csapattestnél, kaszányában, mindenütt. Bántja őt, hogy olyasmit kell közölnie, ami engem elkedvetlenít, de

nem tehet róla: barátom szabadságon van. Valahol a hegyek között ténfereg. De ne féljek semmit, ő nem feledkezik el róla és ha megérkezik, át fogja adni üdvözetemet.

*

Hatalmas termetű, rettentő mancsú, alkalmi virágárus, virágot árul a keleti-tengeri fürdőhelyen. Civilben halász lehet, vagy tengeri rabló. No, ezzel se lenne jó éjszaka találkozni, vélem, míg oda lépek egy szál szegfűt vásárlandó, A kalóz benyúl a gyékénykosárba és kihúzza a szegfű bokrétát: válasszak! Kiválasztom. Mivel tartozom? Mérgeesen felhorkan: semmivel! Előveszem a cigarettámat, megkínálom. Elképedve néz rám, szeméből gyerekes öröm sugárzik. Rettentő kezével, amely evezőlapáthoz hasonlatos, óvatosan kivesz egy cigarettát, tempósan rágyújt. Aztán a fekete, szőrös mancsot baráti kézfogásra nyújtja. Míg megrázom, halkán dörmög: nagyon rendes! (Sehr anständig!)

*

Kövér utazó, egész irodát visz. Bal felső zsebében tíz csavaros ceruza és töltőtoll. Alul óra, felül olló. Kabátja a fogason lóg. Mindegyik zsebében tíz különböző tárca. Vastag aktatáska. Buzgón működik. Előre elkészített boríték, rajta bélyeg. Ám szemközt ül a menetiránynak, a nyitott ablak mellett. Kopasz fejét fújja a szél. Ravaszul elmosolyodik magában. Nem akarnék-e átülni? Itt több a levegő! Nem, köszönöm, jól ülök. De talán mégis? Nem, köszönöm. A mozgó iroda észreveszi, hogy átlátok a szitán, elkedvetlenedik. Felhúzza az ablakot. De pogány meleg van. Hiába. Káromkodik, kivonul. Még a füle is piros a blamáztól. Szinte megsajnálom. Rossz éjszakája lesz.

*

Általában sokkal többet isznak és sokkal kevésbé bírják, mint saját maguk hinnék. És ilyenkor kötekedők és más tréfát, mint a másik ugratását, nem ismernek. Ezért az idegennek nagyon tanácsolom, hogy olyan helyre, ahol komolyan isznak, vagy ne látogasson el, vagy készüljön el jó nagy zsebbel, a legválogatottabb gorombaságok zsebre rakására. Zsebrerakás helyett, persze, a jó ököl sem rossz, de kockázatos, amennyiben megesik, hogy a sértettben közös ellenséget látnak és a végén még jól el is páholják. De ez ritka. Általában egy-két ökölcsapás nem nagy tragédia és utána a barátkozás, rendszerint, hihetetlen méreteket ölt.